

‘Als bomen kunnen wandelen, kunnen wij veranderen’

Bosk is groen, kunst en cultuur met impact

Afgelopen zomer vond in Leeuwarden ‘Bosk’ plaats, een kunstinstallatie waarin gedurende 100 dagen meer dan 1000 bomen door de stad ‘wandelden’. De installatie was een onderdeel van het project Arcadia, dat weer een vervolg was op Leeuwarden-Fryslân 2018, toen Leeuwarden culturele hoofdstad van Europa was. Wat heeft Bosk Leeuwarden, haar inwoners en bezoekers gebracht? En natuurlijk: wat is er met al die bomen gebeurd? We vroegen het Nico Kelderhuis van de gemeente Leeuwarden, landschapskunstenaar Bruno Doedens en Toon Ebben van Boomkwekerij Ebben. Een tipje van de sluier: er komt een boek, een film en er is interesse vanuit heel Europa. Daarnaast zijn de gemeten en waargenomen veranderingen indrukwekkend te noemen. En: met de bomen gaat het goed.

Auteur: Heidi Peters, fotografie: Floris Leeuwenberg, Richard Winkelmeijer, Ruben van Vliet, Lucas Kemper en Arcadia

Bosk is Fries voor ‘bos’. Bosk was een enorm project, ondersteund door honderden kleinere culturele projecten, afgelopen zomer in Leeuwarden. ‘Bosk heeft veel teweeggebracht’, vertelt Kelderhuis. ‘Mensen in de stad hebben eigenlijk als in een 3D-maquette kunnen ervaren wat groen doet in je straat. Het verkeer was stilgelegd, waardoor het stiller was. Mensen liepen wat langzamer en op warme dagen was het er merkbaar koeler. Dat hebben we gemeten, maar bezoekers ervoeren het temperatuurverschil ook. Ook signaleerden we een ander gebruik van de openbare ruimte. Bijvoorbeeld op het Stationsplein, waar een grasveldje is met een zitrand. Mensen zaten niet meer met de rug naar het grasveldje, maar gingen het veldje juist gebruiken. Ook zagen we dat mensen meer met elkaar in gesprek gingen, zachter spraken en minder op hun telefoon keken.’

‘Laat maar staan’

Bosk zette 1200 bomen in, die in 800 verrijdbare bakken waren geplaatst. In die bakken waren ook nog 15.000 stuks onderbeplanting verwerkt, autochtoon beplantingsmateriaal van Staatsbosbeheer. Bijna alle bomen, ongeveer 60

5 min. leestijd

verschillende soorten en 100 cultivars, waren stuk voor stuk uitgezocht en samengesteld door landschapskunstenaar – of *land artist*, zoals op zijn website staat – Bruno Doedens en Nico Kelderhuis. Ruim voor de uitvoering van het project werd gekeken hoeveel bomen er de komende tijd nodig waren in de stad, zodat ze na de 100 dagen van het project een definitieve plek konden krijgen. De meeste bomen werden geleverd door Boomkwekerij Ebben. Ebben: 'Voor Bosk mochten wij meedenken over de logistiek en de speciaal ontwikkelde bakken waarin de bomen veilig vervoerd konden worden. Tijdens de voorbereidingen reden mijn collega's Jasper Haster en Kees Roelofs en naar Leeuwarden om het proces te ondersteunen.' Gedurende het project werden de bomen gemonitord, onder meer met vochtsensoren. Op basis van de sensoren en controles ter plekke werd bepaald hoeveel water er gegeven moest worden.

'Als bomen kunnen wandelen, kunnen wij veranderen'

Vraag Doedens hoe hij terugkijkt op Bosk, en er volgt genoeg informatie om meerdere pagina's in dit vakblad te vullen. 'Ik kijk er met grote tevredenheid op terug. We zijn behoorlijk geslaagd in de doelstellingen en er heerst nog steeds een sfeer van wauw, dat hebben we toch maar met z'n allen gedaan in Leeuwarden. Het doel van Bosk was verwoord in de slogan *Als bomen kunnen wandelen, kunnen wij ook veranderen*. De bomen kwamen de stad in om

Land artist Bruno Doedens

In en rondom Bosk werden er volop projecten en exposities gehouden.

de inwoners een andere stad te laten zien, die groener, stiller en meer verbindend is. Dat vergde ook aanpassingen in het verkeer. Daardoor kun je je afvragen of het nodig is, zoveel verkeer in de stad. Met deze totale en radicale verbeelding in de vorm van 1200 bewegende bomen is dat zichtbaar geworden.' Ebben sluit zich hierbij aan: 'Wij hebben als Boomkwekerij Ebben dit grote project ondersteund omdat Bosk de burger op een subtiele manier de kansen van bomen laat zien. Voor iedereen, of je nu scholier bent of gepensioneerd, arm of rijk. Iedereen kon kennismaken met Bosk en de waarde van bomen ervaren. Groen heeft 100 dagen lang in een heel ander daglicht gestaan.'

Verdwaalatlas

Doedens was op al die 100 dagen in Leeuwarden, van de vroege ochtend tot de late avond. Als kunstenaar zette hij alle bomen in de ruimtes neer, rekening houdend met het ruimtelijke beeld dat werd gecreëerd, de gewenste sfeer en, heel praktisch, de routes die moesten worden vrijgehouden voor de hulpdiensten. 'Het verhaal achter Bosk is radicale verbeelding, gecombineerd met het mobiliseren van sociale energie, dus het erbij betrekken van heel veel mensen en het agenderen van maatschappelijke thema's. Oftewel: wij zijn als mensen een belastende soort voor de natuur en de aarde; hoe kunnen wij hier anders mee omgaan? Waarom zijn wij geen verrijking voor

de natuur, zoals andere levende wezens dat wel zijn? Om deze thema's op de kaart te zetten en om bewustzijn te kweken, was er rond Bosk een breed cultureel programma georganiseerd, zowel in Bosk als in het theater. Voor kinderen was er bijvoorbeeld een verdwaalatlas gemaakt, die tijdens Bosk in heel Friesland werd gebruikt, maar inmiddels in het hele land, om kinderen op een andere manier naar natuur te laten kijken. Alleen al in Friesland hebben hier 15.000 scholieren en kinderen aan meegedaan; dat is natuurlijk geweldig!'

Rechtszaak

Onderdeel van het verdieppingsprogramma van Bosk, waartoe ook de verdwaalatlas behoorde, was een rechtszaak over de rechten van de natuur. In de rechtszaal bleek dat de boom die het kernpunt van het fictieve conflict vormde, helemaal geen rechten had. 'Daarop hebben we een manifest laten schrijven over de rechten van de natuur, dat in december is aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit manifest is een oproep aan de overheid om een stem te geven aan gebieden: aan de Noordzee, de Waddenzee, noem maar op. Ik ben blij dat dit gelukt is. Zo breken we systeemvelden open, zodat er versneld vernieuwing gestimuleerd kan worden. Een ander voorbeeld: de drie sessies die de gemeenteraad hield toen Bosk letterlijk voor de deur stond, over het belang van langetermijndenken. En er werd een motie aangenomen waarmee de raad zichzelf verplicht

Terrassen op het Waagplein in het Bosk

om elk jaar minimaal eenmaal te reflecteren op de eigen omgang met en besluitvormingen omtrent dit toekomstgerichte denken. Je ziet dat zo'n radicaal project, dat de stad ook een beetje ontregelt, omarmd wordt door de bewoners. De meest gehoorde opmerking was: laat maar staan, die bomen. En de leegte die gevoeld werd als het Bosk weer verder trok, was confronterend.'

Ondernemers

'Ook ondernemers wilden het Bosk graag houden', vertelt Kelderhuis. 'Vóór het weekend zetten soms een terras in het bos door er bomen omheen te plaatsen. Gasten en ondernemers vonden dat zo aangenaam, dat ze vroegen of het wat langer kon blijven staan.' De belangstelling van de inwoners bleek ook uit het indrukwekkende aantal van vierduizend vrijwilligers, die het verplaatsen van de bomen verzorgden. Het was enorm veel werk, maar zeker voor herhaling vatbaar, vindt Kelderhuis.

Broeden in wandelende boom

Aan het einde van de periode van 100 dagen werd ook de biodiversiteit gemeten. Die bleek groter te worden, ook als groen mobiel wordt ingezet. 'We hebben onderweg zelfs broedende vogels gezien. Die boom hebben we laten staan

tot het nestje uitgevlogen was. Op dit moment worden alle resultaten nog uitgelezen en geanalyseerd.' Voor het project had Iepenwacht Fryslân iepen geschonken en daarnaast kwamen er bomen van diverse kwekerijen, de meeste van Boomkwekerij Ebben.

Vergroeningsstrategie

Leeuwarden is bezig met een vergroeningsstrategie voor de openbare ruimte. Er worden meerdere thema's gecombineerd; denk daarbij aan klimaatadaptatie, biodiversiteit, leefbaarheid en gezondheid. Met de data die tijdens Bosk zijn opgehaald, gaat Leeuwarden aan de slag om de stad te vergroenen, samen met ondernemers en bewoners. Een aantal van de bomen die mee wandelden, krijgt komend plantseizoen een definitieve plek op het Waagplein, in de binnenstad van Leeuwarden. Het hele plein wordt een groene gebruiksruiimte. 'Bosk heeft duidelijk gemaakt hoezeer bomen een stad leefbaarder kunnen maken. Mensen worden blijer, vrolijker. Wat je in theorie vaak hoort, is nu bevestigd.'

 BE SOCIAL
Scan, lees & deel!

Bosk op de Tweebaksmark